

Šejla Maslo

SVAKODNEVNI ŽIVOT U VIZANTIJI¹

EVERYDAY LIFE IN BYZANTIUM

Sažetak

Tekst je prikaz knjige pod nazivom „Vizantinci“, u kojoj je kroz portrete siromaha-prosjaka, seljaka, vojnika, profesora, ili učenog čovjeka, klerika, žene, careva i svetitelja živo i senzibilno predstavljen svakodnevni život u Bizantiji.

Summary

The text is review of the book titled BYZANTINES in which is presented everyday life in Byzantium through portraits of the pores-baggers, peasants, soldiers, professors or scholarly man, clerics, woman, emperors and saints.

U okviru svoje poznate edicije „Čovjek u istoriji“ beogradska izdavačka kuća „Clio“ je u 2006. godini objavila knjigu *Vizantinci*, priređenu od Guljelma Kavala. Kavalo, inače profesor grčke paleografije na Rimskom univerzitetu La Sapienza i dopisni član akademije Linceja, uspio je u jednoj knjizi objediniti više sjajnih eseja, čiji su autori neki od najpoznatijih bizantologa današnjice, kao što su E. Patlažan, A. Každan, P. Šrajner, R. Brauning, A. M. Talbot, N. Ikonomides, V. Falkenhauzen, A. Giju, M. Mek Kormik i S. Mango.

¹ *Vizantinci*, priredio Guljelmo Kavalo, Beograd, Clio, 2006, str. 360.

Eseje su sa italijanskog, njemačkog, engleskog i francuskog preveli Sanja Đurković, Bogdana Nikolić, Jelena Kostić i Đorđe Trajković.

Osnovna karakteristika knjige *Vizantinci* jest da se autori, svaki u svome eseju, bave jednim karakterističnim društvenim slojem, kategorijom stanovništva, ili profesijom. Tako su na jedan istančan i senzibilan način prikazani likovi poput siromaha-prosjaka, seljaka, vojnika, profesora, tj. učenog čovjeka, klerika, žene, sve do careva i svetitelja, i to kroz njihov historijski razvoj i promjenu, sve od vremena kada je osnovan Konstantinopol oko 330 god. n.e. pa do njegovog pada pod osmansku vlast 29. maja 1453. godine.

Ova hiljadugodišnja historija Bizantskog carstva daje obilje izvora za proučavanje, onih pouzdanih i onih malo manje pouzdanih, ali svi oni zajedno, objedinjeni i stručno i naučno analizirani i protumačeni, omogućavaju čitatelju da stekne realnu sliku o svakodnevnom životu Bizantinca. Naravno da o nekim proučavanim kategorijama ima manje izvora nego o drugim, ne iz razloga što oni nisu sačuvani do modernog doba, nego što oni uopće nisu stvarani. Tako su izvori o npr. siromasima i seljaštvu daleko oskudniji nego npr. o carevima i vojnicima. A upravo su ove kategorije, koje su o svom životu ostavile najslabiji pisani zapis, za moderno proučavanje i najinteresantnije. Razlog tome je povećan interes za svakodnevni život običnog čovjeka, njegov položaj, svakodnevne probleme i nedaće, ali i utjecaj na događanja i promjene u državi. A na koji način da bolje saznamo o ovim pitanjima nego upravo proučavanjem ovih najmasovnijih slojeva stanovništva, čiji je položaj ustvari bio i najnepovoljniji. Upravo taj obični čovjek danas je predmet intenzivnog naučnog proučavanja, i on u određenoj mjeri potiskuje proučavanje same političke historije određenog perioda ili prostora, koja je u proteklom periodu imala primarni značaj. Jer političku historiju pišu vladari, zajedno s višim vladajućim slojevima, a ispod njih su mase obespravljene i potlačene, čiji glas se rijetko čuje pri „pisanju“ historije.

Knjiga *Vizantinci* ima zadatak da prikaže upravo taj svakodnevni život u Bizantiji, dotičući se ipak i onih viših slojeva, jer su oni u najvećoj mjeri i krojili sudbinu onih potlačenih i „običnih“.

Svaki od eseja obiluje preciznim podacima o pravnom, društvenom i ekonomskom položaju proučavanog lika, bitnim aspektima

njegovog svakodnevnog života koji se tiču porodice, kostima, ishrane, doma, obrazovanja, prava i dužnosti, vjerskih i kulturnih aktivnosti, dakle svim onim što je potrebno da se na jedan sveobuhvatan način, sa zanimljivim detaljima, prikaže svijet jednog lika i njegovo mjesto u tom svijetu. Sadržaj eseja je potkrijepljen brojnim pouzdanim izvorima, koji su ponekad poslužili za saznavanje korisnih informacija o više likova.

Neki likovi se spominju u više različitih konteksta, zavisno od njihove uloge u životima ostalih. Tako se npr. car spominje u eseju o siromasima, kao filantrop i humani hrišćanin, u eseju o vojniku kao vrhovni vojni zapovjednik, a njemu i njegovom životu posvećen je i poseban esej. Sveci ili tzv. sveti spominju se u gotovo svim esejima, jer je njihova uloga u svakodnevnom životu običnog čovjeka bila ogromna, a iz zapisa o njihovim životima mnogo saznajemo i o ostalim likovima.

Posebno je zanimljiv i esej koji je posvećen profesorskom pozivu u Bizantiji i uopće obrazovnom sistemu, koji je bio trostepen, što omogućava uvid u intelektualni razvoj stanovništva kroz hiljadugodišnju tradiciju obrazovanja. Život bizantijske žene je također prikazan kroz poseban esej, od njenog rođenja do smrti, kroz djetinjstvo, odrastanje, brak, majčinstvo, udovištvo i naposljetku – smrt, a žene carice su obrađene kao posebno pitanje. Kroz ovaj esej saznajemo niz korisnih činjenica o jednoj kategoriji stanovništva koja je predstavljala i predstavlja temelj svakog društva, pa tako i bizantskog, a kroz historiju se o njihovom položaju malo znalo.

Bizantsko carstvo, koje je trajalo preko hiljadu godina i koje je obuhvaćalo ogroman prostor i brojne etničke, nacionalne i plemenske grupe, kroz svoje postojanje je doživljavalo krupne društvene i političke promjene. Sve te promjene su se odražavale na čovjeka kao pojedinca i njegovu sudbinu. Knjiga *Vizantinci* nas na jedan fascinantna način uvodi u taj svijet siromaha i ratnika, careva i svetaca, činovnika i klerika, koji je svaki na svoj način specifičan i odijeljen jedan od drugog, a ipak svaki od njih ima univerzalne bizantijske osobine, koje predstavljaju jednu posebnu mješavinu hrišćanstva, istočnog, tj. antičkog grčkog naslijeđa i velikih rimskih tradicija.

Položaj svakog od ovih likova, kao što je već rečeno, tačno je utvrđen i teško promjenjiv. Cjelokupno bizantijsko društvo na

slikovit način je predstavio sam priređivač knjige, uporedivši ga sa procesijom koja prati cara kroz ulice Carigrada. Ta povorka predstavlja cjelokupno bizantijsko društvo, a u njoj je tačno utvrđen položaj, kostim i uloga svakog pojedinog učesnika. Na taj način je utvrđen i položaj svakog pojedinca u društvu, u okviru njegovog društvenog sloja, zanimanja, ili pak spola. „Vizantinskog čovjeka možemo da prepoznamo upravo ovdje, u jednoj od ovakvih ceremonijalnih procesija, i to kao jednu od figura koje najprije možemo uzeti kao reference za identitet koji želimo da rekonstruiramo: siromah, vojnik profesor, žena, poslovni čovjek, episkop, činovnik, car, svetitelj.“

U ovoj knjizi čitaocu je ponuđena jedna sasvim nova slika Bizantije i njenih ljudi, suprotna nekadašnjim stavovima o Bizantiji kao dekadentnom periodu Rimskog carstva, bez značajnih civilizacijskih doprinosa svjetskoj historiji, intelektualnog i kulturnog napretka, periodu umjetničkog neukusa i sujevjerja. Kako i sam Guljelmo Kavalo u uvodu svoje knjige kaže – „nije samo u zaborav pala stereotipna slika statične i nepromjenljive Vizantije okamenjene u svom trajanju“, nego se u posljednjim desetljećima desio veliki napredak u proučavanju bizantijskog čovjeka i njegovih specifičnosti po kojima se razlikovao od ostalih.

Ispostavilo se da je ono što je nekadašnjim istraživačima Bizantije izgledalo kao hiljadugodišnja statičnost, moralna niskost i dekadencija, ustvari civilizacijska, politička i državna superiornost, pojam državne organiziranosti i duhovnog procvata u odnosu na tadašnji mračni vijek barbarstva i nepismenosti.

Kroz živote naprijed spomenutih likova i analitički presjek cjelokupnog bizantijskog društva vidljiva je uređenost Bizantije, dobra administracija, vojna organizacija i porezni sistem, razvijeni trgovina i zanatstvo, školski sistem, pismenost i kultura. Naravno da je Bizantija, kao i druge dugotrajne i prostrane imperije kroz historiju, imala svojih slabosti, da je stanovništvo bilo klasno podijeljeno, većina je živjela teško i bila opterećena brojnim obavezama, ali kroz deset eseja knjige *Vizantinci* saznajemo i o mračnoj, ali i o svijetloj strani života Bizantinca, ne samo o bolesti, smrti, ratovima i porezima, čime se prvenstveno bavi politička historija, nego i rađanju, vjenčanju, vjerskim svetkovinama, narodnim veseljima i ostalim događajima koji ljudskom životu daju smisao.